

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 12 Sayı: 68 Yıl: 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Volume: 12 Issue: 68 Year: 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Doi Number:
<http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3814>

SORULARA CEVAPLARLA İLK EDEBİYAT TARİHİMİZ TARİH-İ EDEBİYAT-I OSMANİYYE TARİH-İ EDEBİYAT-I OSMANİYYE, OUR FIRST HISTORY OF LITERATURE WITH QUESTIONS AND ANSWERS

Ali EROL*

Öz

Bir edebî eseri, şiiri, romanı ya da bir edebiyat tarihini incelerken öncelikle belirlenmesi gereken unsurlardan birisi izlenecek araştırma ve inceleme metodudur. Ancak edebî eserde, edebiyat bilimcisinin muhatap olduğu malzemenin duyu ve kabul dünyası ile olan bağlantısı, neden-sonuç ilişkileri açısından farklı yaklaşımları, bazen daha esnek bakış açılarını gerekli kılmaktadır. Bu sonuç bir anlamda Moran'ın da atfen dile getirdiği gibi edebiyatın açık dokulu (open texture) nitelikleri haiz bir sanat dalı olması ile alakalıdır. Benzeri durum, imkan ya da tercih noktasında, malzemesi edebî eser ya da edebî şahsiyet olan edebiyat tarihlerine de yansımabilmektedir. Belli özellikleri ile bizde türünün ilk örneği sayılan Tarih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye, işte bu yansımayı açıkça gördüğümüz örnekler arasındadır. Eser tümüyle bilimsel sayılabilecek bir metot ve içeriğe sahip değildir. Ancak tezkirecilikten edebiyat tarihçiliğine geçişteki öncülük görevi itibarı ile önemli bir değer taşır.

Anahtar Kelimeler: Tarih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye, Edebiyat Tarihi, Abdülhalim Memduh.

Abstract

When examining a literary work, poem, novel or history of literature, one of the elements that must be determined first is the method of research and analysis to be followed. However, for the analysis of literary works, a more flexible perspective is sometimes required due to the fact that the literary texts are based on author's perception and emotions as well as his cause and effect connection. In a sense, this result is related to the fact that literature is an art that has open texture characteristics as quoted by Moran (Moran, 1988, 264). A similar situation in terms of availability or preference, is reflected in histories of literary works or literary personalities. Tarih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye, which is regarded as the first example of its kind with its specific features, is among the examples that we clearly see this reflection. Tarih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye does not have a completely scientific method and content. However, Tarih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye has an important value especially as a pioneer in the transition from collection of biographies to literary historiography.

Keywords: Tarih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye, Literary History, Abdülhalim Memduh.

Giriş

Osmanlı'da "Tezkire" , "Tezkire-i Şuara" gibi adlar altında sürdürülen çalışmalar, Abdülhalim Memduh'un Tarih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye adlı eseri ile birlikte nispeten bir edebiyat tarihi niteliği kazanmıştır. Nispeten diyoruz çünkü bir edebiyat tarihinin bazı sorulara tatminkar cevaplar verebilmesi gerekir. Söz gelimi edebiyat tarihi edebî eserlerin tarihidir. Edebî eser ise dile dayalı bir sanat olması,

* Prof. Dr., Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü.

dolayısı ile mazi ile birlikte hâle de ışık tutması açılarından ancak edebî bir kaygının ürünü olarak oluşturulabilir. Dolayısıyla bir edebiyat tarihi yazarından beklenen önemli unsurlardan birisi metodoloji ise, diğeri de söz konusu kaygılara ait donanımdır. Edebî hadiseler tetkik ve tasnif edilirken öncelikle metin merkezli bir çalışma yapılacağı için edebiyat tarihçisinin yararlandığı malzemenin belli ölçülerde vesika niteliği taşıması gerekir. Tarih, muayyen hadiseleri zaman çerçevesi içerisinde mütalaa etmektir. Bir edebiyat tarihinin de, edebî hadiselerin zaman çerçevesi içinde mütalaa edildiği bir eser olması gerekmektedir.

Yine bir edebiyat tarihinde edebî değer belirlenirken esas alınmış ölçülerden birisinin mukayese olması gerekir. Edebiyat tarihçisi, eserine alacağı eseri diğerleriyle karşılaştırarak sonuca neticeye götürebilmelidir.

Edebiyat tarihçisi yalnız şahsi zevk ve beğenilerine göre eser belirleme yoluna gitmemelidir. Çünkü edebî eserlerin kültür ve dilin geçirdiği evreleri yansıtması bakımından önemli fonksiyon ve misyonları vardır. Belli hükümler dahilinde edebî tarihin herhangi bir dönemini görmemezlikten gelmek bizi objektif edebiyat tarihçiliğinden uzaklaştırır. Edebiyat tarihi, antoloji görünümüne bürünürse edebiyat tarihi olma özelliğini kaybeder. Önemli olan edebiyat tarihine alınan şahsiyetlerin eserlerinden bir derleme sunmak değil, o şahsiyetin edebiyat adına ortaya koyduğu orijinalitenin örneklerine yer vermektir.

Edebî eserlerin belirlenmesinde göz önüne alınması gereken hususlardan birisi de şüphesiz ki eserin toplumun ihtiyaçlarına ne ölçüde cevap verebildiği meselesidir. Bir milletin yalnızca şiirini değil, bütün fikrî, medenî tezahürlerini asırlar boyunca yaşatacak olan edebiyat tarihi, o milletin idare şekillerinin âdât ve ahlakının, fikrî terbiyesinin de inceden inceye tetkik edildiği ve bu tetkiklerin edebiyatla olan bağlantılarının ortaya konulduğu bir eser olmalıdır. İdeal bir edebiyat tarihi oluşturabilmek için edebî şahsiyetlerin, topluluk ve akımların, devir temayüllerinin, sosyo-kültürel hayat alanlarının, estetik eğilimlerin ve bir edebî esere yansiyabilecek daha birçok özelliğin iyi bir terkiyle ortaya konulması gerekmektedir.

Gustave Lanson, insan hayatının bir edebiyat tarihi yazabilmek için yeterli olmayacağını, edebiyat tarihçisinin kendinden önceki çalışmalardan faydalanması gerektiğini belirtmektedir. Eserinin başında yaptığı sınırlamayı ve kendi gayretlerini oldukça mütevazı bir lisanla ortaya koyan Abdülhalim Memduh, yeni bir anlayışla kaleme aldığı edebiyat tarihini oluştururken böyle bir imkan bulamamıştır. Dolayısıyla eser tümüyle bilimsel sayılabilecek bir metot ve içeriğe sahip değildir. Bununla birlikte Tarih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye, özellikle tezkirecilikten edebiyat tarihçiliğine geçilmesindeki öncülük görevi itibarı ile önemli bir değer taşır.

Tarih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye

Türk edebiyatında Abdülhalim Memduh tarafından hazırlanan ve tezkirecilikten edebiyat tarihine geçiş açısından ilk çalışma kabul edilen eser Tarih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye'dir. Ancak üzerinde yapılmış olan lisansüstü tezlerden de¹ anlaşılacağı gibi eser, tezkirecilik anlayışından izler taşımakta olup bir edebiyat tarihi olarak pek çok açıdan yetersizdir. Tarih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye'yi günümüz şartlarında bir edebiyat tarihini değerlendirirken cevap aranması gereken bazı sorulardan² hareketle incelediğimizde karşımıza şu şekilde bir tablo çıkmaktadır:

1. *Tarih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye'de edebiyat tarihine malzeme teşkil eden eserlerin kimlik bilgileri güvenilir mi?*

Edebî hadiseler tetkik ve tasnif edilirken öncelikle metin merkezli bir çalışma yapılacağı için edebiyat tarihçisinin yararlandığı malzemenin belli ölçülerde vesika niteliği taşıması gerekir. Zira edebiyat tarihi bir anlamda Köprülü'nün ifadesi ile "bir milletin manevi ve maddi gelişmesini edebî eserlerin menşuru arkasından gören ve gösteren canlı bir tarih şubesidir" (Köprülü, 1981, 1). Bu nedenle edebiyat tarihinde, gerçeğimsi bir tavırla üretilmiş edebî bir eserin vesika niteliği taşıması için künye bilgileri verilmiş olmalıdır.

Tarih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye'de bu yönde bir gayret olmadığı görülmektedir. Dipnot olarak verilen bilgilerin pek çoğu eksiktir. Amacının, sanatçının değil edebiyatın biyografisini yazmak olduğunu belirten Memduh, belli bir metot izlemediği çalışmasında bu yöndeki bilgileri verirken bazen "Burada bazı şeyler tayı edildi" (Abdülhalim Memduh, 42,101) ya da "Hamid Bey'in misal-i manzumu tayı olundu"

¹ Bk: Bilal Öngül (2002). *Abdülhalim Memduh'un Hayatı ve Eserleri Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İzmir; Toluay, İsmail (2006). *Tezkirecilikten Edebiyat Tarihçiliğine Geçiş ve Abdülhalim Memduh'un Tarih-i Edebiyyât-ı Osmâniyye'si: İnceleme-Metin*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

² Eser incelenirken, kaynakçada yer alan çalışmalarla birlikte, özellikle doktora eğitimi sırasında hocam Prof. Dr. Sadık Kemal Tural'ın sağladığı ders notları, çizdiği çerçeve ve şekillendirdiği sorular esas alınmıştır.

(Abdülhalim Memduh, 120) gibi müphem ifadeler kullanmış bazen de “Kaşıkçızade tezkire-i şu’arında bunlardan birkaç numune bulunur” (Abdülhalim Memduh, 13) gibi yuvarlak ifadelerle başvurmuştur.

Diğer taraftan yine söz konusu eserde ele alınan şahsiyetlerle ilgili biyografik bilgiler oldukça kısa tutulmuştur. Söz gelimi Nedim için “Müşârün-ileyh (Kazasker Mustafa Efendi) nâmında bir zâtın hafidi imiş. Vefâtı 1143 sene-i hicriyyesine müsadiftir “(Abdülhalim Memduh, 49) şeklinde birkaç cümle ile yetinilmiş, Şeyh Galib hakkında da sadece şu bilgilere yer verilmiştir: “Şeyh Gâlib 1213 senesinde ve kırk iki yaşında vefât etmiştir “(Abdülhalim Memduh, 64).

Edebî şahsiyetlerin edebiyatımıza getirdiği yenilikler ve bakış açıları ile ilgili de bazı bilgiler sunmuş olan Memduh, biyografik bilgileri oldukça dar tutmasının nedenini şu sözleriyle açıklamaktadır: “Bunda şu`arâ ve üdebânın değil, edebiyâtın terceme-i hâli -mümkün mertebe- anlaşılacak matlûb olduğundan müşârün-ileyhimün sergüzeştleri ma`lûm olduğu derecede bile yazılmamış ve yazılmağa lüzûm da görülmemiştir” (Abdülhalim Memduh, 7).

Memduh’un bu yöndeki açıklama ve tespitin edebiyat tarihçiliği açısından önemli bir adım olduğunu da burada ifade etmek gerekir.

2. Târih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye’de edebî devir ve dönemler hangi ölçülere göre verilmiştir?

Abdülhalim Memduh “Edebiyyât-ı Osmaniyye” genel başlığı ile verdiği edebî sahayı, sadece yapılan yenilikleri göz önüne alarak bölümlenme yoluna gitmiştir. Eserinde yer verdiği şahsiyetler itibarı ile 15. yüzyılı başlangıç kabul eden yazar, daha önceki dönemler hakkında şu açıklamayı yapar: “Türkçe, ya`ni Türk lisânı zuhûr-ı Devlet-i Osmâniyye’den pek çok vakit evvel müsta`mel idi; fakat âsâr-ı edebiyeye ba`zı ufak tefek müellefât-ı sûfiyyeden ibâret olup başlıca bir eser-i edebî elde edilememiştir (Abdülhalim Memduh, 9).

Ancak Memduh, belirlediği dönemle ilgili yaptığı açıklamaların yetersizliğinin farkındadır ve eserinde şu açıklamayı da gerekli görmüştür: “Edebiyyât-ı Osmâniyyemizin keyfiyyât-ı hakikiyye-i mâziyyesi nisyan dumanları arasında kaybolmuş bulunmasından bu `acz-pârenin dâire-i ittîlâ`ı da müellifinin kudret-i edebiyesi kadar mahdûddur” (Abdülhalim Memduh, 6).

3. Târih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye’de edebî hadiseler hangi boyutlarıyla değerlendirilmiştir?

Edebiyat tarihi, edebiyatın tarihidir. Tarih, muayyen hadiseleri zaman çerçevesi içerisinde mütala’a etmek olduğuna göre edebiyat tarihinin de, edebî hadiselerin zaman çerçevesi içinde mütalaa edildiği bir eser olması gerekmektedir.

Abdülhalim Memduh, söz konusu eserinde bu tip edebî hadiselerle yer vermemiştir. Başlangıçta Fars edebiyatının etkileri üzerinde durmuş, bu etkilerin “savfet-i edebiyatımızı” ihlal ettiğini belirtmiş de savını örneklendirme yoluna gitmemiştir. Bu hadiselerin yaşandığı dönemleri edebiyat tarihinin dışında tutan yazar, ikinci bölümde kısa da olsa Osmanlı şiiri ile Realizm’i karşılaştırma yoluna gitmiştir: “Edebiyyât-ı Osmâniyye’nin şi`ir kısmında bile ‘realizm’ usûlü carî olmadığından evvel-bâ-evel âheng-i kelâma hasr-ı nazar etmek bizce tabî`idir.”(Abdülhalim Memduh, 12). Bir başka yerde de yazar, bu kez dönemler arası ilham ve etkilenişim hadisesine dikkat çekmiştir. “Hattâ şi`ir hakkında olan bir makalelerinde Ekrem Beyefendi gibi terakkiyyât-ı cedîde-i edebiyemizin rehberânından olan bir zât bile Nef`î’nin bir fahriyye-i âhengdârını takdîr buyurmuşlardı.” (Abdülhalim Memduh, 51).

Devr-i Teceddüd başlığı ile ele aldığı dönemi, yapılan bazı yenilikler itibarıyla değerlendiren Memduh, yeniliklerin ilk temsilcisi olarak tespit ettiği Akif Paşa’nın öncülüğüne dikkat çeker: “Âkif Paşa hazretlerinin edebiyât-ı Osmâniyye müceddidi olduğu nakâbil- i inkâr bir hakikattir. Söylendiği gibi yazı yazmak, his olunduğu gibi ihsâs edilmek, lisânsımızda Âkif Paşa’nın zuhûruyla zuhûr etmiş şeylerdendir.” (Abdülhalim Memduh, 70).

Aynı şekilde Şinasî’nin getirdiği yeniliklerden ve onun yolundan giden yazarlardan bahseden Abdülhalim Memduh, bu konuda eskiye nispetle farklı bir bakış açısı ortaya koymuşsa da bir edebiyat tarihçisi olarak eseriyle bu soruya tatminkar bir cevap verememektedir.

4. Târih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye’de edebî değer tespitinde dil ve üslup ne derece dikkate alınmıştır?

Sadık Kemal Tural edebiyat eserini “Dilin en seçme kelimelerle ve diğer dil imkanlarını kullanarak ilgi ve heyecan duyuracak şekilde ‘özel bir yapı’ haline getirilmesine edebiyat eseri denir” şeklinde tanımladıktan sonra edebiyat kelimesinin hem edebî eserlerin hem de araştırmaların dünyasını kapsadığını belirtir (Tural, 1993, 11). Edebî eserlerde aranması gereken özelliklerden biri mes’elenin nasıl ortaya konulduğu, nasıl söylendiği ve işlendiğidir. Bunu sağlayan unsurların başında da dil ve üslup gelmektedir ki Memduh’un da bu konudaki görüşleri oldukça isabetlidir: “Üslûb-ı ifâde ise kelamdaki libâs-ı âhengin bir levn-i mütehavvildir ki kâiliyle tebeddül şânındandır” (Abdülhalim Memduh, 31).

Tarih-i Edebiyyât-ı Osmanîyye’de sanatçıların dil ve üslupları hakkında bazı değerlendirmelerde bulunulmakla birlikte bu konuda belli bir nizam gözetilmemiştir. Söz gelimi edebî eseri dil açısından ele aldığımızda bize göre üzerinde mutlaka durulması gereken Bakî’ye hiç yer verilmemiştir. Ancak bazı sanatçıların üslubuyla ilgili (oldukça yetersiz de olsa) açıklamalarda bulunulması göz ardı edilemeyecek bir doğru yaklaşımın ifadesidir: “Hele her türlü mehâsin-i edebîyesinden mâ`adâ üslûb ifâdesindeki mehâbet hasâyis-i zâtiyesindendir ki eslâfın Nef`î müstesnâ- hiçbirisinde, bu derecesi meşhûd değildir.” (Abdülhalim Memduh, 64).

Ayrıca şunu da ifade etmek gerekir ki Abdülhalim Memduh’un başlangıçta dilimiz hakkında belirttiği görüşler, O’nun edebî dilde güzellikten çok tabiiikten, saflıktan yana olduğunu ortaya koymaktadır. Bundan dolayıdır ki yazar, eserini oluştururken, Acem lisanının etkisinde kalındığını düşündüğü dönemi dikkate almamıştır. Yine de “Hüsn ü Aşk”ı değerlendirirken “bazı lüzumsuz ve daha doğrusu zorla yazılmış ibarata tesadüf olduğunu” ifade eden yazarın bu konuda bir dereceye kadar hassas davrandığını söylemek mümkündür.

5. *Tarih-i Edebiyyât-ı Osmanîyye, hangi edebî ölçülerle seçilmiş malzemenin terkididir? Esere alınan edebî ürünlerin muhatabı kimlerdir?*

Tarih-i Edebiyyât-ı Osmanîyye’de söz konusu edilen yazar ve eserlere baktığımızda daha çok Divan tarzı çalışmalarla karşılaşırız. Başlangıçta tasavvufi eserler dışta tutulmuş, Halk edebiyatı sahasına hiç yer verilmemiştir. Üçüncü bölüm ile birlikte Arayışlar Devri’nin tetkik etmeye başlayan Memduh, seçtiği eserler itibarıyla erbaba yönelik bir düzenleme yapmıştır. “Zinet-i hayal”, “şiddet-i ifade”, “aheng-i selaset” gibi unsurları “levâzım-ı edebîyye” den sayan Memduh (Abdülhalim Memduh, 40) edebî değer ölçülerinden birinin fevkaladeliğe yönelik kaygılar olduğu anlayışı içerisinde.

6. *Tarih-i Edebiyyât-ı Osmanîyye’de, edebî değer belirlenirken mukayese yoluna gidilmiş mi?*

Edebî değeri belirlerken uygulayacağımız metotlardan birisi de şüphesiz ki mukayese olmalıdır. Edebiyat tarihçisi, eserine alacağı eseri diğerleriyle karşılaştırarak sonuca neticeye götürebilmelidir.

Dil ve üslup bahsindeki alıntımızda Ragıb Paşa’nın üslubu övülürken ara cümle halinde “Nef`î müstesnâ” ifadesine yer verildiğine dikkat çekmiştik. Edebî şahsiyet olarak ele aldığı yazarları evvelki ya da çağdaşı olan sanatçılarla karşılaştıran Memduh, bu tutumu itibarıyla edebiyat tarihçiliğimizin gelişimi adına önemli bir adım atmıştır: “Nedîm, Nef`î, Fuzûlî vesâire gibi şu`arâ Ragıb Paşa’nın melekât-ı edebîyesine kısmen mâliktirler. Râgıb Paşa ise âheng-i kelâm ile Nef`î’ye, rikkat-i me`âl ile Fuzûlî’ye, nezâket-i fikr ile Nedîm’e mu`âdil olabilir” (Abdülhalim Memduh, 51). Aynı şekilde eserinde şahsi kanaatlerini ortaya koysa da, Şinâsî’nin yenilikçi taraflarını Akif Paşa ile karşılaştırarak yer yer bu tutumunu sürdürmüştür: “Şinâsî Efendi’nin Tasvîr-i Efkâr’daki makâlâtı, Âkif Paşa’dan daha müceddidânedir.” (Abdülhalim Memduh, 95)

7. *Edebî eser şu an için kıymetten düşmüş olsa bile belli bir dönemin zevkine hitap etmiş olabilir. Tarih-i Edebiyyât-ı Osmanîyye’de bu tür ürünlere yer verilmiş mi?*

Edebiyat tarihçisi yalnız şahsi zevk ve beğenilerine göre eser belirleme yoluna gitmemelidir. Çünkü edebî eserlerin kültür ve dilin geçirdiği evreleri yansıtması bakımından önemli fonksiyon ve misyonları vardır. Belli hükümler dahilinde edebî tarihin herhangi bir dönemini görmemezlikten gelmek bizi objektif edebiyat tarihçiliğinden uzaklaştırır.

Abdülhalim Memduh’un özellikle birinci bölümde başlangıç olarak Fuzuli ve Sinan Paşa’yı esas alması, hele hele daha önceki edebî hadiseleri basit anlayışlar olarak değerlendirmesi bu anlamda önemli bir kusurdur. Değerlendirme yaparken “...lisânın hâl-i hâzırıyla nisbet kabûl edemeyecek bir hâle gelindikte daha evvele teveccüh lâzım değildir” (Abdülhalim Memduh, 9) diyen Memduh, bu hükmünü ortaya koyarken bilimsel bir açıklama gereği de duymamıştır. Yine eserin üçüncü bölümünde, büyük bir çoğunluğu itibarıyla arayış içinde olan yazarların seçilmesi, Memduh’u belli bir anlayışın tarihçisi durumuna düşürmektedir. Bunu kendi ifadesiyle de ortaya koyan yazar, farklı edebî zevkleri dikkate almamak gibi bir hataya düşmüştür. Sadece “bir silk-i teceddüde mâil olan üdebâ(yı) mevzu` bahs” eden yazar, maksadının “silsile-i cereyânı beyân etmek değil, o cereyânın inkılâbâtını ityân eylemek” (Abdülhalim Memduh, 7) olduğunu söylerken ve metruk bıraktığı müessirlerden bahsederken bile yine aynı hataya düşmüştür diyebiliriz.

8. *Tarih-i Edebiyyât-ı Osmanîyye’ye alınmış olan eserlerin form özellikleri dikkate alınmış mı?*

Eserde form itibarıyla bir değerlendirmeye rastlamadık. Ancak yazar, eserinin birinci bölümünde edebiyat nazariyatı ile ilgili bir takım genel bilgiler vermiş, kafiye düzeni, kaside biçimi gibi özellikler üzerinde durmuştur (Abdülhalim Memduh, 7, 18). Ayrıca, “Mâ`hâzâ hüsn-i sûretle idâre-i fikr olunmak şartıyla gazel yazmak kasîde yazmak kadar zâ`id ve beyhûde bir külfete vâ-beste değildir.” (Abdülhalim Memduh, 15) gibi genel ifadeler kullanmış ancak yine bu fikirlerini destekleyecek örnekler yer vermemiştir.

9. Tarih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye'ye alınan ürünler esere antolojik bir görünüm vermekte midir?

Edebiyat tarihi, antoloji görünümüne bürünürse edebiyat tarihi olma özelliğini kaybeder. Önemli olan edebiyat tarihine alınan şahsiyetlerin eserlerinden bir derleme sunmak değil, o şahsiyetin edebiyat adına ortaya koyduğu orijinalitenin örneklerine yer vermektir. Bu açıdan değerlendirdiğimizde, Tarih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye'de sözü geçen hemen bütün şahsiyetlerin ürünlerine yer ayrılmış olması, söz konusu edebiyat tarihine bir nevi antoloji görünümü vermektedir ki bu da eserin eleştirilecek taraflarından birini teşkil etmektedir.

10. Edebiyat tarihi dil tarihi değildir. Abdülhalim Memduh, dil unsuruna ne ölçüde edebiyat tarihçisi nazarı ile yaklaşabilmiştir?

Dil, kültürel değişimlere, coğrafi konumlara ve kullananların tercihlerine göre değişen, gelişen canlı bir unsurdur. Dildeki değişimler, pek tabii olarak edebî eser yansıyacak, devirlerin dönemlerin belirginleşmesinde önemli bir etken olacaktır. Edebiyat sahasından bakıldığında, edebî değerlerin önemli bir ölçüsü olan dilin geçirdiği şekli evrim, Filoloji biliminin işi olmalıdır.

Tarih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye'ye bu pencereden baktığımızda da bazı eksikliklerin olduğunu görmekteyiz. Türkçe'nin kaynağına inmek isteyen, bu dilin Oğuz Türkçesi ile Tatarca'dan meydana geldiğini, daha sonra ise özellikle Farsça'nın istilasını gündeme getiren yazar, bu bilgileri verirken yaptığı bölümlemenin gerekçelerini hazırlama gayreti için girmiştir. Bu anlamda bir derece haklı sayılabilecek olan bu tutum, yine de "edebiyat tarihi dil tarihi değildir" hükmüne aykırı düşmesi bakımından eleştiriye açıktır.

11. Edebiyat tarihi, kültürel yapının göstergelerinden olan dil ve edebiyat mahsullerinin tarihidir, ancak kültür tarihi değildir. Tarih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye, ait olduğu milletin kültürünü ne ölçüde yansıtabilmektedir?

Bilindiği gibi her kültür, ait olduğu toplumun ihtiyaçlarını karşılayan bir hayat tarzıdır. Kültürel özelliklerin edebî esere aktarılması ise didaktik bir anlayışla değil, dilin özelliklerinden faydalanmak suretiyle bedîi tefekküre ulaşma gayreti biçiminde gerçekleştirilmelidir.

Söz konusu eserinde "Usûl-ı Edebiyyât-ı Osmaniyye"nin kendisine "mahsus ve mücerred bir surette takarrür" edememiş olmasından yakınan Abdülhalim Memduh, bu iddiasının sebeplerini, Acem taklitçiliğini öne sürerek açıklamaya çalışmıştır. Tasavvufî eserleri basit bulan, Halk edebiyatına yer vermeyen yazar, sosyo-kültürel tercihleri göz önüne almamakla bir anlamda eserini kültür tarihi olma özelliğinden uzak tutmuştur. Ancak bu anlayışın böyle bir kaygıdan kaynaklandığını söylemek oldukça zordur. Divan edebiyatına yer verdiği ikinci bölümde de kültürel etkilere değinmeyen yazar, Devr-i Teceddüd'ü ele alırken de edebî hadiselerin dışındaki kültürel hadiselerle yer vermemiştir.

12. Tarih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye'de siyasi hadiselerle müverrih gözüyle mi yoksa edebiyatçı gözüyle mi yaklaşmıştır?

Kendi ifadesiyle "Edebiyyât-ı Osmâniyemizin keyfiyyât-ı hakikiyye-i mâziyyesi(ni) nisyân dumanları arasında kaybolmuş"(Abdülhalim Memduh, 7) gören, bundan dolayı edebiyat tarihini kendi haddi dahilinde sınırladığını belirten Memduh, eserinde, dönemlerin siyasi gelişmelerine yer vermemiştir.

13. Tarih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye, sadece belli bir eğilimin edebiyat tarihini mi konu edinmiştir?

Abdülhalim Memduh'un Fuzuli ve Sinan Paşa'dan önceki müessirleri dikkate almaması, Divan edebiyatının kendi orijinini yakalayıp Arap ve Fars edebiyatını geride bıraktığı dönemleri incelemesi, O'nun zihniyet itibarıyla yenilikçi olduğunu göstermektedir. Özellikle üç bölüm halinde tertip ettiği eserde Devr-i Teceddüd başlığıyla Arayışlar Devri'ne geçişi, bu anlayışın ifadeleri olarak karşımıza çıkar. Yenilik yapan şair ve nasırlardan övgüyle bahsetmesi yine bu anlayışın tezahürü olarak değerlendirilebilir.

14. Tarih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye teferruata ne ölçüde yer vermiştir?

Teferruat bir anlamda ifrat-tefrit noktalarının dengelenememesidir. Eserin genel muhtevasıyla ilgili olarak yaptığımız değerlendirmelere baktığımızda, çoğunlukla "yetersiz", "basit", "kısır", "mahdud", "muayyen" gibi kelimeleri kullandığımızı farkediyoruz. Bu da bize eserin, daha çok ana hatların esas alındığı bir anlayışla kaleme alındığını gösteriyor. Ancak hemen belirtmeliyiz ki bu ana hatlar "efradını cami, ağyarını mani" fikriyle hareket eden bir yazarın tespit ettiği hatlar değildir. Öyle zannediyoruz ki Tarih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye'de edebî değeri haiz eserler ve müessirler belirlenirken esaslı ölçüler kullanılmamıştır. Sözgelimi, Nedim'e yedi sayfa ayrılırken Baki'den söz edilmemesi ya da ihtiyaçlara cevap verdiği için "hace-i evvel" sıfatını almış Ahmed Mithad'dan bahsedilmezken, Ali Ferruh'un ele alınması bu görüşlerimizi teyit eder niteliktedir.

15. Zirve, zirve oluşunu kendisini o noktaya çıkaran destekleyici unsurlara borçludur. Edebiyat tarihi edebî mahsullerin nihai şeklini değil, bu şekillenmenin geçirdiği evreleri yansıtmak durumundadır. Tarih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye şaheserlere ne ölçüde yer vermiştir?

Edebî eserlerin belirlenmesinde göz önüne alınması gereken hususlardan birisi de şüphesiz ki eserin toplumun ihtiyaçlarına ne ölçüde cevap verebildiği meselesidir. Belli dönemlerde, belli şairler, “şair-i azam” ya da “sultanü-ş-şu’ara” gibi sıfatlarla anılmışlardır. Ancak bu şairlerin ortaya çıkardıkları şaheserler, bazen oluşmuş bir zeminin üst noktası olarak tezahür etmiş olabilir. Bu bakımdan sadece zirveye ulaşmış eser ve müessirlerin dikkate alınmış olması, edebiyat tarihinin bilimselliğini zayıflatabilir.

Târih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye’de nesir sahasında bir merhale olarak kabul edilen Sinan Paşa’nın, yine nazımda en önde gelen isimlerden Fuzulî’nin başlangıç kabul edilmesi, üstelik onları zirveye ulaştıran olgunlaşma döneminin gözardı edilmiş olması bizlere bu konuda önemli ipuçları vermektedir. “Leyla ve Mecnun” gibi şairini bile aşan bir eserin ele alınması, “Şikayetname”den övgüyle bahsedilmesi yine bu anlayışın ifadesidir. Keza Şeyh Galib’den bahsedilirken “Hüsni ü Aşk” üzerinde durulup şairin diğer eserlerinin “Eş’ar-ı Sairesi” başlığıyla verilmesi, Abdülhalim Memduh’un özellikle zirveye ulaşmış olanları tercih ettiğini gösterir. Ancak yazarın zaman zaman siyasi kişiliğinin edebî kişiliğini arkada bıraktığı devlet adamlarının edebiyat adına yaptığı hizmetlerden övgüye söz etmesi, bu anlamda dikkate değer bir yaklaşımdır: “Pertev Paşa ile Âkif Paşa arasında Şinâsî’den evvel Reşid Paşa merhûm zuhûr etmiştir. Reşid Paşa’nın o vakit ki melekât-ı siyâsiyesine melakât-ı edebiyesi mu`âdil olamaz. Şu kadarı var ki merhûm edebiyât-ı Osmâniyye’ye büyük hizmetler etmiştir.” (Abdülhalim Memduh, 84).

16. Edebiyat tarihi, gerçeği yansıtan eserlerin değil, gerçeğimsiyi yakalamış olan eserlerin tarihidir? Târih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye’deki subjektif hükümlerin oranı nedir?

Edebî metinler, oldukça özel bir idrakte tespit edilen, hayatın gerçeğimsi yönünün ortaya konulduğu metinlerdir. Bu bakımdan edebiyat tarihçisi edebî eser ayıklaması yaparken birtakım subjektif hükümler içerisinde olacaktır. Ancak bir edebiyat tarihi, belli bir anlayışın belli bir akımın tarihi olmayacağı için bu yaklaşımın da yine terki bin en iyi bir biçimde ortaya konulabileceği bir anlayış içerisinde gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Bilimsellik ve metodolojik özellikler yönünden yetersiz olan Târih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye’de şahsi hükümlere oldukça sık yer verilmiştir. Gerek edebî şahsiyetlerin, gerekse eserlerin seçiminden başlayan bu yaklaşım, çoğu kez eserlerin tahlili ile ilgili bilgilere yer vermeksizin düzenlenmiş şahsi intibaların ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır. “Leyla ve Mecnun”, “Şikayetname”, “Hüsni ü Aşk” gibi eserler hakkında yapılan övgüler, yenilik yolundaki çalışmalar için de sürdürülmüştür. Ancak Devr-i Teceddüd’ün zemin bulmasında yapılan polemiklerin önemi unutulmuş, edebî hadiseler dikkate alınmamıştır.³

17. Edebî eser, milletin idari şekilleriyle, ahlaki ve fikri yapısıyla ilgili gerçeğimsi hükümler ihtiva eder. Târih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye’ye alınmış edebî ürünler bu anlamda tetkik edilmiş midir?

Bir milletin yalnızca şiirini değil, bütün fikrî, medenî tezahürlerini asırlar boyunca yaşatacak olan edebiyat tarihi, o milletin idare şekillerinin âdât ve ahlakının, fikrî terbiyesinin de inceden inceye tetkik edildiği ve bu tetkiklerin edebiyatla olan bağlantılarının ortaya konulduğu bir eser olmalıdır. Abdülhalim Memduh’un Tarih-i Edebiyyat-ı Osmaniyyesi’nde böyle bir gayrete rastlayamadık.

18. Târih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye, ait olduğu milletin medeniyet tarihini payına düşen ölçüde yansıtılabilmekte midir?

Edebiyat tarihi, aynı zamanda medeniyet tarihinin bir parçasıdır. Bu bakımdan bir edebiyat tarihi ait olduğu milletin medeniyetinden izler taşımaktadır. Bu noktada Agah Sırrı Levend’in tanımını hatırlamak yararlı olacaktır: “Edebiyat tarih, bir ulusun çağlar boyunca meydana getirdiği edebî eserleri inceleyerek, düşüncede ve duyguda izlediği yolu geçirdiği evreleri bize tanıtır. Bu bakımdan uygarlık tarihinin önemli bir koludur (Levend, 1998, 3).

Eserini, Tarih-i Edebiyyat-ı Osmaniyye adı ile düzenleyen Abdülhalim Memduh başlangıçta Türk Dili’nin tarihi seyrine değinmiş olsa da 15.yy öncesini dikkate almamıştır ki bu anlamda eleştiriye açıktır. Şahsiyetleri değerlendirirken sık sık “Türk şairidir” ifadesini kullanan yazar, sadece Osmanlı Dönemi’ni değerlendirmekle de bir anlamda Türk medeniyetinin bir bütün olarak yansıtılması konusunda yetersiz kalmıştır.

19. Edebiyat tarihi bir akımın, anlayışın ya da zihniyetin değil, ait olduğu milletin kimliğini yansıtmalıdır. Târih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye hangi ölçüde bu özellikleri taşımaktadır?

Eserinin ikinci bölümünde sadece Divan edebiyatına yer vermiş olan Abdülhalim Memduh, seçtiği eser ve yazarlarda genellikle yenilik aramıştır. Şeyh Galib bahsinde: “Gâlib Dede’nin (Hüsni ü Aşk) taki ekser ifâdâtı kendisinin pek yeni fikirli bir zât olmasına bile ihtimâl verdiriyor “ (Abdülhalim Memduh, 62) şeklindeki yorumuyla bu yaklaşımını ortaya koyan yazar yine Reşid Paşa’dan bahsederken O’nun yenilikçi özelliğinden hareket etmiştir: “Bizde Salnâme te’sîs eden, gazete neşreden yine Reşid Paşa’dır. Takvîm-i

³ Söz gelimi “Teceddüd Devri” ele alınırken Muallim Naci’den bahsedilmemesi bize göre bir eksiklikler.

Vakâyi-i Reşid Paşa ihdâs etti, Salnâme-i Resmî'yi Reşid Paşa neşre başladı (1256) Matba`a-i `Âmire'yi Reşid Paşa yaptı" (Abdülhalim Memduh, 82).

Eserinin son bölümünde (Akif Paşa'dan başlamak kaydıyla) yeni denemeler peşinde olanlara, ya da en azından "mutavassitin"den saydığımız Ali Kemal, Ali Ferruh gibi isimlere yer vermiş olan Abdülhalim Memduh, belli bir edebî anlayışın tarihini yazma yoluna gitmiştir.

20. *Târih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye, farklı edebî hadiselerin sebep-sonuç ilişkilerini ortaya koyabilmekte midir?*

Edebî hadiselerin cereyanı çoğunlukla toplumun değişen ihtiyaçlarına sosyo-kültürel değişimlere göre bir silsile halinde tezahür eder. Belli bir dönemin tarihini yazmak için öncelikle bu unsurların oluşturduğu zemini incelemek gerekir. Wellek-Warren bu konuda şöyle der: "Bir dönemin tarihini yazmak evvela bir tasvir meselesidir. Bir yerleşmiş kuralın kayboluşunu ve bir yenisinin doğuşunu görmemiz gerekir." (Wellek-Warren, 1983, 368). Eserinde sosyal, siyasi gelişimlere yer vermemiş olan Abdülhalim Memduh, sadece Devr-i Teceddüd'ü tetkik ederken yeni bir anlayışın kademe kademe hakim olmaya başladığını hissettirmiş, bunu dışında farklı edebî anlayışlara kaynaklık edebilecek önemli hadiselere değinmemiştir.

21. *Abdülhalim Memduh'un edebî eser ya da şahsiyetlere yaklaşımı tahlilî mi, tasvirî mi yoksa tenkidî midir?*

Abdülhalim Memduh Târih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye'de eser, yazar ya da edebiyat konusundaki fikirlerini bazen tasvir bazen tenkit bazense tahlil yoluyla ortaya koymaya çalışmıştır. Ancak özellikle tahlil konusunda metodik bir anlayışa sahip olmadığı gibi daha çok eserlerle ilgili genel kanaatleri kısa ifadelerle geçiştirmeyi tercih etmiştir. Söz gelimi "Edebiyyat-ı Osmaniyye'nin şiir kesimini Fuzulî te'sis etmiştir" (Abdülhalim Memduh, 26) derken bu ifadesinin nedenlerini belirtmemiş, sadece öncekilerin taklidî eserler ortaya koyduklarını ifade etmekle yetinmiştir. Fuzulî'yi "Şiirin ne olduğunu hakkıyla derk ederek şiir söylemiş 'hükemâ-yı şu'arâdan'" (Abdülhalim Memduh, 13) addeden Memduh, Şeyh Galib'in "Hüsn ü Aşk"ında "insanı gark-ı vecd eyleyen" (Abdülhalim Memduh, 62) özellikler bulunduğunu, Şinasi'nin tercümelerinin ve gazel haricindeki manzumelerinin pek güzel olduğunu belirtmiş (Abdülhalim Memduh, 75), ancak bu fikirlerin gerekçelerini tatmin edici bir şekilde ortaya koymamıştır.

Eserin başında sözün önemi ve mahiyeti üzerinde uzun uzun duran Memduh, "nutuktaki kuvve-i rûhâniyye (nin) sehâif-i edebiyeden" başka bir yerde aranmaması gerektiği, "Garb'da Dante, Şekspir, Hügo, Virjil" gibi edebiyatçıların güçlerini, sözün erbabınca kullanılmasının verdiği kuvvetten aldıkları yolundaki fikirleriyle bir nevi edebiyatın medhini yapmıştır.

Birinci bölümden itibaren Türk Dili'nin uğradığı istilayı eleştiri konusu yapan yazar, nazari bilgiler verirken de zaman zaman alaycı bir üslup kullanmıştır : "Müttekaddimîn-i şu'arâ dîvânlarındaki ekser gazeliyâta gelince bunlar kasâidin hemen bir başka nev'idir. Beş beyitten on iki beyite kadar gazel olur, ondan yukarısı kasîde, aşâğısı kıt'a olur imiş. Bu kaideyi kim vaz` etmiş? Bu kanun neye bina edilmiş? Kimse bilmez!..." (Abdülhalim Memduh, 18).

Edebî türlerden olan hicviyyeyi de yeren Memduh, eleştirisini yine ağır ifadelerle sürdürmüştür: "Hele hicviyye denilen rezâil-i manzûme de vaktiyle edebiyâttan addedilmiş idi." (Abdülhalim Memduh, 17)

Târih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye'yi dönem olarak 15. yüzyıldan başlatan yazar, Fuzuli ve Sinan Paşa'dan öncekileri eleştirmekle kalmamış bir anlamda onları suçlamıştır da: "Nesirde Sinân Paşa, nazımda Fuzulî'den evvel gelenler şive-i acemi taklid etmeselerdi usûl-ı edebiyât-ı Osmâniyye bu gün kendine mahsûs ve mücerret bir sûrette takarrur etmiş olacaktı" (Abdülhalim Memduh, 13).

Özetle Târih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye'de bu anlamda neden, nasıl, niçin gibi sorulara cevap olabilecek nitelikte bir tertip görülmektedir.

22. *Târih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye edebiyat tarihi olma özelliğini sadece adından mı almaktadır?*

Sanatın hemen bütün sahalarında olduğu gibi, ilk olma özelliği taşıyan eserlerin bir anlamda öncülük görevi üstlenmesi o eserlere belli bir ayrıcalık kazandırmıştır. Târih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye'yi metodolojisini kurmuş bir edebiyat tarihini dikkate alarak incelediğimizde, eserin sadece söz konusu özelliği ile önem arz ettiğini söyleyebilmekteyiz. Bir başka ifade ile tezkirecilik anlayışından edebiyat tarihi anlayışına geçişte önemli bir merhale sayabileceğimiz eserin değeri, daha çok bu alanda yapılmış ilk çalışma olmasıyla alakalıdır.

23. *Edebiyat tarihi ehil bir ekip ve dengeli bir işbölümü ile oluşturulabilir. Abdülhalim Memduh, bu konuda yapılmış çalışmalardan faydalanmış mıdır?*

Gustave Lanson, insan hayatının bir edebiyat tarihi yazabilmek için yeterli olmayacağını, edebiyat tarihçisinin kendinden önceki çalışmalardan faydalanması gerektiğini belirtmektedir. Eserinin başında yaptığı sınırlamayı ve kendi gayretlerini son derece mütevazı bir lisanla ortaya koyan Abdülhalim Memduh,

yeni bir anlayışla kaleme aldığı edebiyat tarihini oluştururken böyle bir imkan bulamamıştır. Tezkirecilikten edebiyat tarihine geçişte ilk örnek olarak kabul ettiğimiz Tarih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye ancak kendinden sonra yapılacak çalışmalara öncülük etme görevini yerine getirebilmiştir.

24. Edebiyat tarihi, edebî malzemenin terkihi demektir. İdeal terkihin kavram bazındaki tarifi ise “kıvam” kelimesiyle karşılanabilir. Tarih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye’de istenilen kıvama ne ölçüde yaklaşılabilmiştir?

İdeal bir edebiyat tarihi oluşturabilmek için edebî şahsiyetlerin, topluluk ve akımların, devir temayüllerinin, sosyo-kültürel hayat alanlarının, estetik eğilimlerin ve bir edebî esere yansiyabilecek daha birçok özelliğin iyi bir terkipte ortaya konulması gerekmektedir.

Tarih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye bu anlamda oldukça yetersizdir. Ancak şaheser olabilecek bir edebiyat tarihinin yazılması halinde, zirveye ulaşırken kullanılmış olan bir basamak özelliği taşıyacak olan bu eseri, böyle bir soruya muhatap kabul etmek pek de doğru olmayacaktır.

Eserinde daha çok şaheserler üzerinde duran yazar, “Sinân Paşa Türklerde bugün bile âsâr u müellefâtı istişhâd olunabilecek mütekaddimîn-i üdebanın en birincilerine” (Abdülhalim Memduh, 23), “efkâr-ı şâ`irânesi”ne bugün bile ulaşamayacak olan şairlere yer vermiş (Abdülhalim Memduh, 26), toplumun farklı zevk ve temayüllerine edebî çevre ve nüfusa hitap edebilecek terkihi oluşturamamıştır.

25. Tarih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye bir neticeye bağlanabilmiş midir?

Her edebiyat tarihi bir sonuç ve değerlendirme ile bitmelidir. Abdülhalim Memduh bu bağlamda şunları söyler: Edebiyyât-ı Osmâniyye’nin bir takım kuyûd dahilinden kimler tarafından, ne sûretle tahlîs edildiğini ben bu kitapta pek mübhem veya daha doğrusu nâkıs bir sûrette hikâye etmeye çalıştım. Bu eser-i nâcîzi okuyanlar arasında yukarıdan beri söylenen şeyleri bilmeyenler olmadığı gibi aşağıya kadar söylenilecek şeylerden de ma`lûmâtı olmayanlar yoktur sanırım. Fakat her ma`lûm mazbut olmalıdır. Tekrâr ederim ki benim `aczim herkesten ziyâdedir. Bu belâ-yı mübrem ilcâsıyla bi`-t-tabî` zuhûra gelen nekâyısın `afvını değil ihtârımı rica ederim. Bu kitap tenezzülen veya teşviken takdîr olursa bile ben nefsimi iğfal ederek noksan ile iftihara tenezzül etmem” (Abdülhalim Memduh, 8).

Yukarıdaki sözlerinden de anlaşılacağı üzere Memduh, aslında eksiklerinin farkındadır. Eserine aldığı isimler konusunda sözünü ettiğimiz orijinalikte ve yenilik peşinde olma özelliği arayan Memduh, sonuçlara yer vermemiş ancak zaman zaman, “Hülâsa Râgıb Paşa her türlü hasâis-i edebiyeyi kemâliyle hâiz bir Türk şâ`iridir.” (Abdülhalim Memduh, 5) gibi cümlelerle bahsinin toplama yoluna gitmiştir.

Devr-i Teceddüd’ü ele alırken yenilik yolunda yapılan çalışmaları takdir ettiğini belirten yazar, edebiyatımızın istikbalini de bu anlayış çerçevesinde değerlendirmekte ve başta Cenab Bey olmak üzere yeni yetişenlere bir anlamda başarılar dilemektedir : “Bunlardan başka daha pek çok gençler istikbâl-ı edebiyi teşkil etmek iktidârını izhâr etmekteledir ki başlıcaları Cenâb Bey, İzmirli Nevzâd Bey, Ali Suâd Bey, Kâmil Bey, Varnalı Nâci Bey vesâiredir.”(Abdülhalim Memduh, 134).

Sonuç

“Bir edebiyat tarihine hangi özellikler bulunmalıdır?” sorusundan hareketle incelediğimiz “Tarih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye”, aranan özellikler açısından şüphesiz ki yetersiz bir çalışmadır. Ancak eser, yüzyıllar süren tezkirecilik geleneğinden bugünkü edebiyat tarihi anlayışına geçişte bir basamak teşkil etmesi bakımından büyük değer taşır. “ilk edebiyat tarihi adını taşıyan (bu) eserle birlikte Türk edebiyatı tarihi, kademe kademe batılı anlamda modern bir metotla yazılmaya başlanmıştır.” (Çetin, 1991, 143).

Dönem itibarıyla metodolojik ya da terminolojik sıkıntılara ek olarak özellikle malzemenin tespiti, tasnifi ve tahlili konusundaki zorluklar dikkate alındığında, Abdülhalim Memduh, söz konusu çalışması ile “avangard” sıfatını haiz yazarlar arasındaki yerini almıştır diyebiliriz.

KAYNAKÇA

- Abdülhalim Memduh (1306). *Tarih-i Edebiyyât-ı Osmaniyye*. İstanbul: Mahmutbey Matbaası.
Çetin, Nurullah (1991). Türkçe’de İlk Edebiyat Tarihi. *Türkoloji Dergisi*, C. 9, S.11.
Köprülü, M. Fuad (1981). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Ötüken.
Levend, Agah Sırrı (1998). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
Moran, Berna (1988). *Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi*. İstanbul: Cem Yayınevi .
Öngül, Bilal (2002). *Abdülhalim Memduh’un Hayatı ve Eserleri Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İzmir.
Toluay, İsmail(2006). *Tezkirecilikten Edebiyat Tarihçiliğine Geçiş ve Abdülhalim Memduh’un Tarih-i Edebiyyât-ı Osmâniyye’si: İnceleme-Metin*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
Tural, Sadık Kemal (1993). *Edebiyat Bilimine Katkıları*. Ankara: Ecdad Yayınları.
Wellek, R -A.Warren (1983). *Edebiyat Biliminin Temelleri*. (Çev: Prof. Dr. Ahmet Edip Uysal), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.